

De andere kant van de dōjō

CHRISTIAAN ZANDT¹

Dōjō is een woord dat het inmiddels tot in de dikke Van Dale geschopt heeft als synoniem voor ‘een oefenlokaal voor budo’. Het is een goede omschrijving van de omstandigheden waaronder de meesten van ons hun trainingsuren doorbrengen. De rijke lading van het woord ‘dōjō’ dreigt door onze oer-Hollandse doe-maar-gewoon-benadering en de soms moeilijk te begrijpen Japanse tradities verloren te gaan. Daarom wil ik hier een paar aspecten van een dōjō en zijn inrichting toelichten.

Als we in een traditionele dōjō rondkijken, dan zien we dat de inrichting een aantal kenmerken heeft dat is terug te voeren op invloeden van shintoïsme, boeddhisme, confucianisme en zelfs taoïsme. Uit alles spreekt reinheid, soberheid, orde. Het woord dōjō zelf vindt zijn oorsprong in het boeddhisme. Gotama, de historische figuur die later ‘de’ Boeddha werd genoemd, bracht na jaren van spirituele training een nacht in meditatie door aan de voet van een boom. Bij het krieken van de dag gloorde het inzicht dat we als mensen weliswaar te maken hebben met allerlei leed, maar dat er een weg is om definitief aan dit leed te ontsnappen. In het Sanskriet² werd de plek aan de voet van de boom *bodhi manda* genoemd, plaats van Verlichting. Toen Chinese monniken zich later bogen over de vertaling van deze term, kozen ze voor *dào chǎng*, waarmee voortaan een tempel, een deel daarvan of een heilige plaats in het algemeen werd aangeduid. Met deze betekenis werd de term *dào chǎng*, in het Japans vertaald als dōjō, gedurende de Heian-periode (794–1185) in Japan geïntroduceerd.

Lange tijd vond de training in gevechtvaardigheden buiten plaats. De zon, de regen, het stof en het natte gras leken immers op de omstandigheden op het slagveld, waar de krijgskunsten in de praktijk moest worden gebracht. Waarschijnlijk werden de eerste afgesloten trainingsruimtes, op een binnenplaats of binnenshuis, vanaf de laatste helft van de 18e eeuw ingericht. In deze tijd werd het onderwijzen van een krijgskunst voor sommigen een vorm van broodwinning. Door achter gesloten deuren les te geven, voorkwamen zij dat technieken ‘gestolen’ zouden worden. Deze oefenruimtes werden met verschillende woorden aangeduid, tot het gebruik van de term dōjō aan het einde van de 19e eeuw in zwang raakte.

De sobere inrichting van de dōjō was al aanwezig in de architectuur van woningen voor samurai-families (*bukezukuri*). De meeste vertrekken had-

1. Ik bedank Jan Gerrit Post en Tessa Huiskamp voor hun kritische commentaar. Ik heb bovendien weer gebruik mogen maken van Jan Gerrits talent voor vormgeving.

2. Sanskriet is een oude Indiase taal waarin een groot deel van de boeddhistische lezingen lange tijd werd overgedragen.

Kamiza van de Shumeikan dōjō in Wenen.

Foto: Tessa Huiskamp

den houten vloeren. *Tatami* (matten van rijststro) werden alleen gebruikt om op te slapen of zitten. Uit de architectuur van (Zen)boeddhistische tempels en van de ruimtes waarin de theeceremonie werd uitgevoerd, kwamen invloeden in de vorm van kalligrafieën en kamerbrede tatami. Door de populariteit van *judō* en *aikidō* denkt bijna iedereen bij het woord dōjō meteen aan deze matten. Hoe sterk deze associatie is, bleek bij een bezoek aan Japan: in de eerste weken maakte ik steevast een buiging als ik een kamer met tatami binnenkwam! Opvallend aan de inrichting en sfeer van een dōjō is dat iedere zijde een eigen functie heeft. De meest eervolle zijde kenmerkt zich door een klein altaartje (*kamidana* of *shinden*). Men noemt deze kant dan *shinzen* ('vóór de goden'). Meer algemeen wordt gesproken van *kamiza* ('erezetel'), of *shōmen* ('voorzijde', tegenover de ingang). Veelal siert een foto van een grondlegger of de huidige hoofdmeester de *shōmen*. De verbinding tussen de grondlegger en het onderricht in de dōjō wordt zo gesymboliseerd. We proeven hier de invloed van het Confucianisme. De *shōmen* heeft soms ook een *tokonoma*, een aparte ruimte voor een bloemschikking of een kalligrafie van een motto (de *dōjōkun*). Als we de *shōmen* beschouwen als de noordwand in de dōjō, dan kunnen we de oostelijke, zuidelijke en westelijke zijden achtereenvolgens benoemen als *jōseki*, *shimōza* en *shimōseki*. De 'hogere zetel', langs de *jōseki* aan de kant van de *shōmen*, is gereserveerd voor de leraar. De *shimōza* is bestemd voor de leerlingen. In klassieke krijgskunsten zitten zij op volgorde van anciënniteit, in moderne krijgskunsten ook wel op volgorde van graad, waarbij de oudste of hoogst gegradueerde leerling vanzelfsprekend aan de zijde van de *jōseki* plaatsneemt.

Soms komt al die aandacht voor de juiste orde ons als Westerlingen maar vreemd voor. Als we denken aan een kerkdienst of een formele vergadering, dan zien we dat we toch in zekere mate gewend zijn aan activi-

teiten waarbij de dominee of pastoor, de voorzitter of de misdienaars en de notulist iedere keer een vaste plek innemen. Soms heeft die plaatsing een praktische, soms een culturele of religieuze achtergrond. In het geval van de dōjō gaat het om een mengelmoes van redenen. Voor wie meent dat de beoefening van krijgskunsten een weg is van persoonlijke ontwikkeling, volstaat het te zeggen dat een zorgvuldig, maar sober ingerichte en met respect onderhouden dōjō bijzonder waardevol is. Ze leidt de aandacht terug op onszelf. De dōjō doet daarnaast een beroep op ons vermogen om de juiste plaats in te nemen. Dit is een waardevolle eigenschap bij het bestuderen van een krijgskunst! Toch is een ruimte met allerlei uiterlijke kenmerken nog geen dōjō. Of, zoals Nobuyoshi Tamura sensei in zijn boek *LAikido. Méthode Nationale* (Parijs 1977, pag. 19) opmerkt: ‘(...) alleen de bezieling van de beoefenaars die in de houding, de sfeer en het respect van de traditionele etiquette tot uitdrukking komt, verleent aan de ruimte werkelijk zijn karakter van ‘echte dōjō, dat wil zeggen, van ‘plaats waar men de Weg bestudeert’.

MEER LEZEN:

Karl Friday, *Legacies of the sword* (Honolulu 1997).

P.D. Perkins, ‘The rise and decline of Bukezukuri’ in: *Monumenta Nipponica* vol. 11, nr. 2 (1939) 596–608.

Tamura Nobuyoshi, *Aikido. Etiquette et transmission* (Aix-en-Provence 1991).

Copyright © 09–2005, Christiaan Zandt, *Stichting voor Japanse en Okinawaanse Krijgskunsten*. Dit artikel kan uitsluitend (kosteloos) worden opgehaald van de website van de Stichting voor Japanse en Okinawaanse Krijgskunsten (www.sjok.nl). Deze tekst verscheen eerder in het blad *Mix Fight* nr. 17 (oktober 2005) p. 22.